

بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام نور جهرم

علی بیرانوند*

دریافت: ۱۳۹۲/۰۱/۱۰

پذیرش: ۱۳۹۲/۰۹/۱۵

چکیده

در این پژوهش رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام نور مرکز جهرم مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش به روش پیمایشی و از نوع توصیفی است. جامعه آماری پژوهش اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام نور مرکز جهرم می‌باشد که به علت کم بودن تعداد جامعه آماری روش نمونه‌گیری اعمال نشده است. تعداد اعضای هیأت علمی در زمان اجرای پژوهش ۳۴ نفر بوده که صد درصد آنها به پرسشنامه پاسخ داده‌اند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اس پی اس و اکسل استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان دهنده این است که هدف از جستجوی اطلاعات در بین اعضای هیأت علمی، روزآمد کردن اطلاعات شخصی است. بیشترین اطلاعات مورد استفاده آنان مربوط به رشته تخصصی آنها بوده و منابع لاتین بیش از منابع فارسی و ترجمه شده مورد استفاده قرار می‌گیرند. عمده مشکلات آنها نبود منابع کافی در کتابخانه است و کتابخانه به عنوان مهمترین منبع کسب اطلاعات عنوان شده است. بین میزان ساعات مطالعه افراد در طول هفته و رشته‌های تحصیلی آنها رابطه معناداری وجود دارد و رشته‌های فنی و مهندسی با بیش از ۱۵ ساعت مطالعه در هفته بیشترین ساعات مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اطلاعات، اطلاع‌یابی، نیاز اطلاعاتی، جستجوی اطلاعات، مهارت‌های اطلاع‌یابی.

* مربی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، صندوق پستی ۱۹۳۹۵-۳۶۹۷ تهران، ایران. biranvand@pnu.ac.ir (نویسنده مسئول)

مقدمه

اطلاعات فرد را در مجرای دستیابی به اطلاعات قرار می‌دهد که به پیدایش رفتارهای اطلاع‌یابی منجر می‌شود. از آنجا که رسالت هر مرکز اطلاع‌رسانی در دسترس قرار دادن اطلاعات و ارائه به موقع آن است، شناخت نیازهای اطلاعاتی جامعه استفاده کننده، روشهای دستیابی به اطلاعات که توسط آنها به کار می‌رود، بسیار مهم است. توجه به نیازهای اطلاعاتی و شناخت رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی می‌تواند بستر مناسبی را برای پویایی نظام اطلاع‌رسانی در مراکز آموزش عالی فراهم می‌آورد. و با شناخت کافی از منابع مورد نیاز از صرف بودجه‌های موجود در محل‌های غیر ضروری و تهیه منابعی که مراجعین کمتری را دارد خودداری نموده و در عوض منابعی تهیه شود که بیشترین مراجعه را داشته باشد. در ضمن با داشتن شناخت کافی از رفتارهای اطلاع‌یابی آنها، اخذ تصمیمات درست در زمینه ارائه درست و به موقع خدمات را باعث می‌شود.

تعاریف

برخی واژه‌های کاربردی در حوزه اطلاع‌یابی در این قسمت تشریح می‌شوند تا پیش از پرداختن به نتایج پژوهش دیدگاهی واضح و روشن نسبت به این مباحث داشته باشیم.

اطلاع‌یابی

فرآیندی است که از نیاز اطلاعاتی آغاز شده و طی مراحل اسناد و منابع اطلاعاتی با استفاده از استراتژی‌های معین مورد جستجو قرار گرفته، اطلاعات مورد نیاز پس از استخراج بازمینی و بررسی شده و در نهایت اطلاعات مورد نظر بازمینی می‌شوند و به حل مسئله منجر خواهد شد. (نویدی، ۱۳۸۴).

هم چنین اطلاع‌یابی الگوریتمی است مرحله به مرحله که مسیری را از بیان درخواست به سمت دریافت پاسخ طی می‌کند و در این میان میانجی‌های کاوش با تجزیه، تحلیل، تصفیه، توسعه، تبدیل و ترجمه درون‌دادها و نتایج در به نتیجه رسیدن کاوش سهم مؤثری دارند (ملکی، ۱۳۸۴).

انسان‌ها در دنیایی زندگی می‌کنند که مملو از پدیده‌های ناشناخته می‌باشد و به منظور افزایش آگاهی خود نسبت به این پدیده‌ها و درک جهان پیرامونی نیازمند اطلاعات بوده و برای به دست آوردن اطلاعات ناگزیر از اطلاع‌یابی هستند. اطلاع‌یابی خود مستلزم فراگیری مهارت‌ها و داشتن ابزارهای خاصی به منظور جستجو و دسترسی به اطلاعات مورد نظر است. بدین ترتیب ابتدا، نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات نوشتاری مانند کتابشناسی‌ها، نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌ها و سپس نظام‌های الکترونیکی نظیر پایگاه‌های اطلاعاتی کتابشناختی و تمام متن به منظور دسترسی هر چه مؤثرتر و سریعتر به اطلاعات توسعه یافتند. با ظهور شبکه‌های پیوسته و فناوری دیسکهای فشرده، ذخیره و بازیابی اطلاعات و نیز تولید و نشر منابع اطلاعاتی علمی و فنی در قالب دیجیتال بوجود آمد.

در گذشته‌ای نه چندان دور کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی تنها قشری از جامعه بودند که دانش و مهارت لازم برای جستجو در این منابع را داشتند به این فرایند، اطلاع‌یابی سنتی اطلاق می‌شود ولی با ظهور اینترنت و گسترش شبکه جهانی وب، تعداد بسیار زیادی از استفاده‌کنندگان از خانه و یا محل کار خود به تنهایی به جستجو و بازیابی اطلاعات پرداختند و ناگزیر از داشتن دانش درباره اصول و مهارتهای جستجو و بازیابی اطلاعات بودند.

پیدایش این حجم عظیم اطلاعاتی دوران معاصر را به عصر اطلاعات تبدیل نموده و پدیده انفجار دانش را به وجود آورده است، بنابراین اگر جوامع اطلاعاتی معاصر با اصول و روش‌های اطلاع‌یابی آشنا نباشند و نتوانند اطلاعات موجود را به نحو مطلوبی گردآوری، پردازش، سازماندهی، و دسترس پذیر نمایند دچار اضطراب اطلاعاتی خواهند شد و نمی‌توانند از اطلاعات موجود بهره‌ای ببرند. یکی از مشکلات دوران ما توزیع نامناسب اطلاعات بر اساس نیازهای اطلاعاتی جامعه استفاده کننده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است. نیاز به

مستقیم و با کمک یک میانجی. در روش غیر مستقیم کاربر به یک تعامل با نظام اطلاع‌رسانی می‌رسد که حاصل هماهنگی بین کاربر - واسط (کتابدار) - نظام اطلاعاتی می‌باشد. (نویدی، ۱۳۸۶)

به طور کلی استراتژی رفتار اطلاع‌یابی به شرح ذیل می‌باشد:

- بیان نیاز اطلاعاتی توسط کاربر
- مصاحبه پیش از جستجو برای تعیین حدود نیاز اطلاعاتی
- تبیین دامنه منابع اطلاعاتی در دسترس (منابع کتابخانه‌ای، پایگاه‌های الکترونیکی و پیوسته و...)
- انتخاب استراتژی جستجو بر اساس نوع نظام اطلاعاتی و فرمول‌بندی سوال به زبان نظام مورد نظر
- جستجو در نظام اطلاعاتی و بازیابی اطلاعات مورد نظر
- ارزیابی منابع بازیابی شده از نظر قابلیت اطمینان، پذیرش محتوا، ارزش اطلاعاتی، و سهولت استفاده
- ارائه اطلاعات به کاربر به منظور ارزیابی
- گردآوری اطلاعات توسط کاربر
- حل مسئله و برطرف شدن نیاز اطلاعاتی

روش تحقیق

روش پژوهش توصیفی پیمایشی است و با توجه به اینکه نتایج حاصل از آن قابل ارائه و اعمال در جامعه مورد نظر می‌باشد از نوع کاربردی می‌باشد.

بیان مسئله

انجام این پژوهش به منظور به دست‌آوری شناختی از رفتارهای اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام‌نور مرکز جهرم صورت گرفته تا بتوان با داشتن شناخت کافی در این زمینه به ارائه خدمات به آنها پرداخت. در دسترس قرار دادن اطلاعات مورد نیاز در زمان مناسب و با کاهش هزینه‌های مزبور می‌تواند مراکز اطلاع‌رسانی را به سمت بازدهی مناسب‌تر و سرویس‌دهی بهتر رهنمون شود. با داشتن شناخت کافی از چگونگی دستیابی به اطلاعات توسط اعضای هیأت

مطالعه رفتار کاوشگران در فرایند اطلاع‌یابی و در تعامل با محیط‌های اطلاعاتی را رفتار اطلاع‌یابی می‌گویند در رفتار اطلاع‌یابی چگونگی جستجو، جمع‌آوری و بازیابی اطلاعات در محیط‌های اطلاعاتی گوناگون و رفتارهای کاربران در تعامل با نظام‌های بازیابی اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد. رفتار اطلاع‌یابی در حوزه علوم مختلف از جمله کتابداری و اطلاع‌رسانی، روانشناسی و ارتباطات مورد بررسی قرار می‌گیرد (نویدی، ۱۳۸۴).

۲-۲- مهارت‌های اطلاع‌یابی

مهارت‌های اطلاع‌یابی شامل مهارت‌های بازیابی، ارزیابی، سازماندهی و تبادل اطلاعات می‌باشند.

الف. مهارت‌های بازیابی: شناخت منابع اطلاعاتی، مهارت در استراتژی‌های جستجو و توان استفاده از نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌ها

ب. مهارت‌های ارزیابی: دانش انتخاب و ارزیابی اطلاعات، مهارت در استراتژی اطلاعات

ج. مهارت‌های سازماندهی: مهارت در یادداشت برداری از کتاب‌ها و نشریات، مهارت در ذخیره سازی فردی اطلاعات

د. مهارت‌های تبادل اطلاعات: توانایی علمی نویسی

به مجموعه این مهارت‌ها سواد اطلاعاتی می‌گویند. از دیدگاه کمیته سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران ایالات متحده؛ سواد اطلاعاتی شامل توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی، توانایی جایابی، دسترسی، ارزیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات مورد نیاز می‌باشد.

کسانی که به مهارت‌های اطلاع‌یابی دست یافته باشند در جستجوی مستقل اطلاعات توانمند خواهند بود و می‌توانند نیازهای اطلاعاتی خود را به راحتی برطرف نمایند. (داورپناه، ۱۳۸۲، ۲۶)

استراتژی رفتار اطلاع‌یابی

فرایند اطلاع‌یابی به دو صورت انجام می‌گیرد، الف: به صورت مستقیم و توسط خود کاربر. ب: به صورت غیر

جامعه آماری روش نمونه گیری اعمال نشده است. تعداد اعضای هیأت علمی در زمان اجرای پژوهش ۳۴ نفر بوده که صددرصد آنها به پرسشنامه پاسخ داده اند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اس پی اس ۳ و اکسل ۴ استفاده شده است. در مورد پرسش‌هایی که اولویت‌بندی دارند جامعه مورد پژوهش گزینه‌ها را به ترتیب اولویت ۱ تا ۵ رتبه‌گذاری نموده‌اند که بیشترین درصد مربوط به اولویت اول و به اهمیت ترتیب تا اولویت پنجم پیش می‌رود.

مروری بر مطالعات گذشته

پیشینه پژوهش در داخل کشور

- معصومی در سال ۱۳۷۱، نیاز اطلاعاتی متخصصان دارویی را مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل نشان داد که: تفاوت نوع شغل و زمینه فعالیت باعث ایجاد تفاوت در نیازهای اطلاعاتی می‌شود و کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی مهمترین محل کسب اطلاعات برای متخصصان دارویی محسوب می‌شوند.

- قیاسی در سال ۱۳۷۴، در پی بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی، به این نتایج دست یافت: اعضای هیأت علمی در رشته‌های گوناگون در مراتب مختلف دانشگاهی به منابع با نسبت های متفاوتی نیاز دارند. کتاب در درجه اول اهمیت، مقاله در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرد. اعضای هیأت علمی برای دستیابی به منابع مورد نظر خود بیشتر از کتابخانه دانشگاه محل خدمت خود استفاده می‌کنند.

- حکیمی در سال ۱۳۷۶، رفتار اطلاع یابی محققان منابع طبیعی کشور را مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل از آن نشان داد که مشاوره با صاحب نظران به عنوان اولین مجرای اطلاع یابی و استفاده از کتاب به عنوان دومین مجرای برای رفع نیازهای اطلاعاتی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

- سلیمی در سال ۱۳۸۰ رفتار اطلاع یابی متخصصین راه آهن جمهوری اسلامی را مورد بررسی قرار داد نتایج نشان داد که عدم استفاده کافی از اینترنت برای رفع نیازهای

علمی می‌توان به ارتقای کیفی خدمات و در نتیجه بالا بردن کیفیت آموزش در سطح نظام آموزش عالی دست یافت. اهمیت موضوع حاضر و شناخت از رفتارهای اطلاع یابی اعضای هیأت علمی می‌تواند راهگشای مسئولین در ارائه خدمات اطلاع رسانی در این مورد باشد.

اهداف پژوهش

هدف کلی این پژوهش بررسی رفتارهای اطلاع یابی اعضای هیأت علمی و نحوه دستیابی آنها به اطلاعات مورد نیاز است. اهداف دیگر عبارتند از: تعیین معیارهای جستجوی اطلاعات نزد اعضای هیأت علمی، چگونگی ارائه اطلاعات به آنها، شناخت منابع و بررسی مشکلات موجود در دسترسی به اطلاعات.

فرضیه‌های پژوهش

- بین رشته آموزشی و طول ساعات مطالعه در هفته رابطه وجود دارد.
- بین رشته موضوعی اعضای هیأت علمی و نقش کتابخانه در دستیابی به منابع اطلاعاتی رابطه وجود دارد.

۳-۴- پرسشهای پژوهش

پرسشهای اساسی پژوهش عبارتند از:

- ۱- انواع منابع اطلاعاتی رایج مورد استفاده اعضای هیأت علمی کدامند؟
- ۲- اعضای هیأت علمی از چه روش‌هایی برای جستجوی اطلاعات استفاده می‌کنند؟
- ۳- اعضای هیأت علمی برای دستیابی به اطلاعات چه مشکلاتی دارند؟

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام‌نور مرکز جهرم می‌باشند، که به علت کم بودن تعداد

پیشینه تحقیق در خارج از کشور

- **استراسر^۱** در سال ۱۹۷۸، نیازهای اطلاعاتی پزشکان شاغل در ایالت نیویورک را بررسی کرد و نتایج زیر به دست آمد: مجلات تخصصی بیشتر از سایر منابع مورد استفاده پزشکان قرار می‌گیرد، مجموعه‌های شخصی مهمترین منبع کسب اطلاعات بوده، و بیشترین اطلاعات مورد جستجو که بارها مورد استفاده قرار گرفته‌اند درباره بیماری‌های ویژه گزارش شده‌اند.

- **رنکر^۲** در سال ۱۹۹۱ تحقیقی در مورد جستجوی اطلاعات درباره فعالیت‌های ۳۱ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه استنفورد انجام داد و به نتایج زیر دست یافت: قسمت اعظم اطلاعات از طریق منابعی تامین می‌شود که توسط جامعه مورد پژوهش تولید یا سازماندهی گردیده است. همچنین بین ویژگی‌های شخصی، نوع نیاز، منابع مورد استفاده و سطوح رفع نیاز این گروه ارتباط وجود دارد.

- **کرتیز^۳** در سال ۱۹۹۷ رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی پزشکی، پرستاری و داروسازی دانشگاه ایلینویز از منابع الکترونیکی را مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی مورد بررسی ترجیح می‌دهند که دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی از مطب‌هایشان صورت گیرد و نه از کتابخانه‌ها. آنها از پست الکترونی برای دسترسی به اطلاعاتشان استفاده می‌کنند. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که همگام با افزایش استفاده از فن‌آوری اطلاعات، میزان استفاده از منابع چاپی کاهش یافته است.

- **براون^۴** در سال ۱۹۹۹ رفتار اطلاع‌یابی مخصصان ریاضی و فیزیک در دانشگاه اوکاهما را بر اساس پرسشنامه الکترونیکی مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که: این گروه از افراد بیشتر از متون نشریات بهره می‌گیرند. علیرغم تاکید بسیار برای استفاده از خدمات

اطلاعاتی توسط متخصصین، کافی نبودن منابع موجود در کتابخانه، و عدم آشنایی کتابدارها با نیازهای اطلاعاتی کاربران، از جمله موارد قابل توجه است.

- **نورمحمدی** در سال ۱۳۸۰، رفتار اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد را در کسب اطلاعات مورد بررسی قرار داده و اشاره می‌کند که انگیزه اصلی برای جستجوی اطلاعات در بین اعضای هیأت علمی، روزآمد نگه داشتن اطلاعات، و انتشار مطالب علمی است. همچنین در رشته‌های فنی و مهندسی، روزآمد کردن اطلاعات در حوزه تخصصی و در مرحله بعد افزایش مطلوبیت در تدریس به عنوان دلیل عمده برای کسب اطلاعات عنوان شده است. در مورد جستجوی منابع رسمی اطلاعات، کتاب در درجه اول اهمیت و نشریات ادواری و مجموعه مقالات خارج از کشور در درجات بعدی برای کسب اطلاعات قرار دارند. نورمحمدی در این پژوهش اشاره می‌کند که با وجود اینکه روزآمد بودن مطالب مجلات تخصصی می‌تواند دلیل عمده‌ای برای انتخاب این منابع به عنوان منابع اصلی برای کسب اطلاعات باشند، اما در کشور ما به دلیل عدم دریافت به موقع مجلات و شکل نادرست ارسال مجلات، این دسته از منابع در درجه دوم اهمیت در کسب اطلاعات قرار گرفته‌اند. اکثریت جامعه آماری در این پژوهش (۷۵٪) اینترنت را مجرای مناسبی برای دریافت اطلاعات مورد نیاز خود دانسته‌اند.

- **رسول آبادی** در سال ۱۳۸۶، به بررسی میزان آشنایی اعضای هیأت علمی و سایر مدرسین دانشگاه علوم پزشکی کردستان با شیوه جستجوی اطلاعات در اینترنت پرداخته و به نتایجی از قبیل زیر دست یافته است:

در مورد بکارگیری اینترنت در جستجوی مطالب مورد نیاز، ۵۸ درصد از جامعه مورد مطالعه در این پژوهش با استراتژی جستجوی مطالب در اینترنت آشنا نمی‌باشند. ۵۰ درصد از جامعه مورد بررسی پایگاه داده‌های تخصصی خود را نمی‌شناخته‌اند و تنها ۴۲ درصد قادر به بازیابی مطالب مورد نیاز خود از پایگاه‌های تخصصی هستند.

¹.Strasser

².Reneker

³.Curtis

⁴.Brown

شخصی خود، ترجیح می‌دهند که از اطلاعات تخصصی بیشتری استفاده کنند. چرا که برای انجام کارهای پژوهشی و تدریس کاربرد بیشتری نسبت به سایر اطلاعات دارد.

جدول ۲. اولویت‌های نیاز به اطلاعات

اولویت‌ها	نوع اطلاعات	درصد
۱	اطلاعات تخصصی	۴۷/۰۵
۲	آخرین پیشرفت‌های علمی در زمینه تخصصی	۳۵/۷
۳	نتایج تحقیقات انجام شده در زمینه تخصصی	۱۶/۸
۴	سایر موارد	۰/۴۲

بررسی انواع منابع اطلاعات رسمی مورد استفاده

بر اساس جدول شماره ۳، در میان انواع محمل‌های اطلاعات رسمی، مجلات تخصصی با ۳۴ درصد، پایگاه‌های علمی با ۲۹/۸ درصد و گزارشات علمی با ۲۱/۶ درصد، به ترتیب بیشترین مورد استفاده را برای کسب اطلاعات اعضای هیأت علمی به خود اختصاص داده‌اند. جالب توجه این که کتب تخصصی با ۹/۵۷ درصد، چهارمین منبع برای کسب اطلاعات عنوان شده است. آنچه از نتایج به دست آمده برداشت می‌شود این است که: به نظر می‌رسد در دسترس بودن، روزآمد بودن، آشنایی بیشتر اعضای هیأت علمی و سهولت استفاده، دلایل انتخاب مجلات تخصصی به عنوان مهمترین منبع کسب اطلاعات باشد. از طرفی عدم روزآمد بودن مطالب کتب تخصصی دلیل عدم انتخاب آن به عنوان محمل اطلاعاتی دارای اولویت می‌باشد.

جدول ۳. اولویت‌های نوع منابع اطلاعاتی رسمی مورد استفاده

اولویت‌ها	نوع منبع اطلاعاتی رسمی	درصد
۱	مجلات تخصصی	۳۴
۲	پایگاه‌های اطلاعاتی	۲۹/۸
۳	گزارشات علمی	۲۱/۶
۴	کتب تخصصی	۹/۵۷
۵	خبرنامه‌ها	۴/۸۷

الکترونیکی، بیشتر آنها ترجیح می‌دهند که مقالات را به صورت چاپی در اختیار داشته باشند تا به صورت الکترونیکی.

- فرانسیس (۲۰۰۵) در بررسی رفتار اطلاع‌یابی اساتید علوم اجتماعی دانشگاه آگوستین توباگو نشان داد که کتاب مهمترین منبع برای تدریس و مجلات تخصصی مهم ترین منبع برای انجام فعالیت های پژوهشی محسوب می‌شود. استفاده از منابع الکترونیکی بیش از منابع چاپی بوده و عدم دسترسی به متن کامل مقالات مجلات تخصصی و فقدان منابع کافی در کتابخانه این دانشگاه به عنوان مهم‌ترین مشکلات در تأمین منابع مورد نیاز مطرح شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

بررسی علل جستجوی اطلاعات

در بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی همانطور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد هدف اصلی آنها از جستجوی اطلاعات، روزآمد کردن اطلاعات شخصی با ۲۵/۸ درصد از مجموع پاسخ‌ها عنوان شده است. دومین هدف، افزایش مطلوبیت کارایی در تدریس بوده و به همین ترتیب بقیه اولویت‌ها در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. اولویت‌های هدف از جستجوی اطلاعات

اولویت‌ها	نوع فعالیت	درصد
۱	روزآمد کردن اطلاعات	۲۵/۸
۲	افزایش مطلوبیت کارایی در تدریس	۲۴/۴
۳	برقراری ارتباط علمی	۱۸/۶
۴	تهیه مقاله های علمی	۱۸/۴
۵	شناسایی منابع تخصصی	۱۲/۵

بررسی اولویت‌های نیاز به اطلاعات

بر اساس جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود که از میان انواع اطلاعات مورد نیاز، نیاز به اطلاعات تخصصی دارای اهمیت بیشتری است. دلیل اهمیت این نوع اطلاعات نسبت به سایر انواع آن این است که آنان برای روزآمد کردن اطلاعات

بررسی منابع اطلاعات غیر رسمی مورد استفاده

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول شماره ۴، در میان منابع غیر رسمی مورد استفاده توسط آزمودنی‌ها، مشاوره با همکاران به عنوان مهمترین منبع کسب اطلاعات عنوان شده است. به نظر می‌رسد برقراری راحت‌تر و در دسترس بودن دلیل این انتخاب باشد. البته نباید فراموش کرد که برگزاری سمینارها و کارگاه‌های آموزشی در بعد زمانی قرار می‌گیرد که در برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی در زمان محدود نمی‌تواند کارایی زیادی داشته باشد.

جدول ۴. اولویت‌های نوع منابع اطلاعاتی غیر رسمی مورد استفاده

اولویت‌ها	نوع منبع اطلاعاتی غیر رسمی	درصد
۱	مشاوره با همکاران	۴۳/۹
۲	شرکت در سمینارها	۳۴/۱۱
۳	شرکت در کارگاه‌های آموزشی	۲۰/۰۹
۴	سایر موارد	۱/۸۶

بررسی نوع مجراهای دستیابی به اطلاعات

بر اساس جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود که از میان انواع مجراهای دستیابی به اطلاعات، مراجعه به کتابخانه دانشگاه محل تدریس با اختصاص ۳۴/۹ درصد از مجموع پاسخ‌های ارائه شده به ترتیب اولین اولویت و استفاده از اینترنت با ۳۰/۱۴ درصد دومین اولویت برای دستیابی به منابع مورد نیاز عنوان شده اند.

جدول ۵. اولویت‌های نوع مجراهای دستیابی به اطلاعات

اولویت‌ها	نوع مجرا	درصد
۱	کتابخانه دانشگاه محل تدریس	۳۴/۹
۲	اینترنت	۳۰/۱۴
۳	منابع موجود در محل کار	۲۰/۰۱
۴	سایر موارد	۱۵/۷

بررسی روش‌های دستیابی به اطلاعات در کتابخانه

در این مورد با توجه به جدول شماره ۶، مراجعه به مخزن کتابخانه و استفاده مستقیم از منابع به عنوان مهمترین روش

دستیابی به منابع کتابخانه عنوان شده است. دلیل عمده برای این کار نیز دسترسی به کتابهای هم موضوع در کنار هم و به صورت یکجا می‌باشد. استفاده از برگه‌دان نیز با ۳/۲ درصد به علت وقت‌گیر بودن و عادت نداشتن به عنوان آخرین انتخاب برای دستیابی به منابع موجود در کتابخانه معرفی شده است.

جدول ۶. اولویت‌های نوع مجراهای دستیابی به اطلاعات در کتابخانه

اولویت‌ها	نوع مجرا	درصد
۱	مراجعه به مخزن کتابخانه	۶۱/۹
۲	مراجعه به کتابدار	۲۰/۱
۳	مراجعه به رایانه	۸
۴	مراجعه به منابع مرجع	۷/۸
۵	مراجعه به برگه دان	۳/۲

بررسی مشکلات موجود برای دستیابی به اطلاعات

در این بررسی، مطابق با جدول شماره ۷، عمده ترین مشکلات موجود برای دستیابی به اطلاعات، کافی نبودن منابع روزآمد در کتابخانه (۵۴/۳ درصد)، کمبود وقت (۲۷/۶ درصد) ذکر شده اند. عدم وجود منابع روزآمد و گاهاً کمبود منابع یکی از مشکلاتی است که امروزه در اکثر کتابخانه‌ها با آن روبرو هستیم. اما آنچه در کتابخانه‌های دانشگاهی بیشتر به چشم می‌خورد، قدیمی بودن منابع است که در بیشتر موارد نداشتن بودجه دلیل عمده برای این مشکل بیان می‌شود. در سایر موارد نیز دسترسی محدود به اینترنت، در محل کار و زندگی، و همچنین تعداد کم رایانه در محل کار مطرح شده است.

جدول ۷. اولویتهای مشکلات موجود برای دستیابی به اطلاعات

اولویت‌ها	مشکلات دسترسی به اطلاعات	درصد
۱	کافی نبودن منابع روزآمد در کتابخانه	۵۴/۳
۲	کمبود وقت	۲۷/۶
۳	عدم دسترسی به اینترنت	۱۲/۴
۴	سایر موارد	۵/۷

بررسی رابطه میان رشته آموزشی اعضای علمی و ساعات مطالعه

مطالب جدول شماره ۸ نشان دهنده آن است که در رشته های فنی و مهندسی ۴۳/۷۵ درصد افراد این گروه بیش از ۱۵ ساعت مطالعه در هفته را دارند و به ترتیب ۱۶/۳۳ درصد افراد زیر مجموعه گروه علوم پایه و ۱۶/۶ درصد افراد رشته

های زیر مجموعه علوم انسانی به این میزان مطالعه در طول هفته دست یافته اند. بنابراین با توجه به اطلاعات به دست آمده، فرضیه ۱ مبنی بر وجود رابطه بین رشته آموزشی و طول ساعات مطالعه در هفته با توجه به ۰/۰۴ معناداری به دست آمده که از ۰/۵ کوچکتر است، رابطه معناداری وجود دارد و این فرضیه اثبات می شود.

جدول ۸. رابطه میان رشته آموزشی و ساعات مطالعه افراد

بیشتر از ۱۵ ساعت		بین ۱۰ تا ۱۵ ساعت		بین ۵ تا ۱۰ ساعت		کمتر از ۵ ساعت		مدت زمان مطالعه در هفته رشته آموزشی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴۳/۷۵	۷	۵۰	۸	۶/۲۵	۱	--	--	فنی و مهندسی
۱۶/۳۳	۱	۳۳	۲	۵۰	۳	--	--	علوم پایه
۱۶/۶	۲	۵۸	۷	۲۵	۳	--	--	علوم انسانی
۲۹/۴۱	۱۰	۴۴	۱۵	۲۰/۵۸	۷	--	--	تعداد کل

یافته های پژوهش

با توجه به جدول شماره ۸ در راستای اثبات فرضیه شماره یک، مشاهده می شود که بین رشته های موضوعی اعضای هیأت علمی و میزان ساعات مطالعه آنها در طول هفته ارتباط مستقیم وجود دارد. به قولی در رشته های فنی و مهندسی و نیاز متخصصین این رشته ها به روزآمد بودن مطالب و میزان مطالعه می توان ارتباط مؤثر را مشاهده نمود. همانگونه که مشاهده می شود، اعضای هیأت علمی رشته های فنی و مهندسی با (۴۳/۷ درصد) بیشترین ساعات مطالعه را در طول هفته (بیش از ۱۵ ساعت) را به خود اختصاص داده اند. و به ترتیب رشته های علوم پایه (۱۶/۳۳ درصد) و علوم انسانی (۱۶/۶ درصد) را به خود اختصاص داده اند.

در پاسخ به پرسش شماره یک پژوهش مبنی بر علل جستجوی اطلاعات، با توجه به جداول شماره یک و دو، یافته های پژوهش نشان داد که هدف از جستجوی اطلاعات در نزد اعضای هیأت علمی، روزآمد کردن اطلاعات شخصی، و در درجه دوم افزایش مطلوبیت کارایی در تدریس و

برقراری ارتباط علمی بیان شده است. همچنین این افراد، به اطلاعات تخصصی بیشتر از سایر اطلاعات نیاز دارند.

در پاسخ به پرسش شماره دو پژوهش مبنی بر نوع منابع اطلاعاتی مورد نیاز، با توجه یافته های حاصل از جداول شماره سه و چهار، از منابع انگلیسی بیشتر از منابع فارسی یا ترجمه شده استفاده می شود. آنها از منابع اطلاعات رسمی بیشتر از منابع غیر رسمی استفاده می کنند. و در بین اطلاعات رسمی نیز مجلات تخصصی و در بین منابع غیر رسمی، شماره با همکاران به عنوان مهمترین منابع ذکر کرده اند.

در پاسخ به پرسش شماره سه پژوهش مبنی بر نوع مجرای دستیابی به اطلاعات، با توجه به جداول شماره پنج و شش، مهمترین مجرا برای دسترسی به اطلاعات در کتابخانه را مراجعه به مخزن کتابخانه و مهمترین روش دستیابی به منابع اطلاعاتی را مراجعه به کتابخانه دانشگاه بیان کردند.

در پاسخ به پرسش شماره چهار پژوهش مبنی بر مشکلات موجود در دستیابی به اطلاعات، با توجه به یافته های حاصل از

جدول شماره هفت، مهمترین مشکل دسترسی به اطلاعات را کافی نبودن منابع در کتابخانه بیان کرده‌اند.

در بررسی پذیرش یا رد فرضیات ارائه شده در پژوهش، با توجه به جدول شماره هشت، فرضیه ۱ مبنی بر وجود رابطه بین رشته آموزشی و طول ساعات مطالعه در هفته با توجه به ۰/۰۴ معناداری به دست آمده که از ۰/۵ کوچکتر است، رابطه معناداری وجود دارد و این فرضیه اثبات می‌شود. همچنین در مورد فرضیه دوم پژوهش مبنی بر اینکه که میان رشته موضوعی اعضای هیأت علمی و نقش کتابخانه در دستیابی به منابع اطلاعاتی رابطه معناداری وجود دارد.

پیشنهادات

بر اساس یافته‌های به دست آمده از این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که:

از آنجایی که اکثر افراد مورد بررسی در این پژوهش کتاب و مجلات را مهمترین منابع رسمی کسب اطلاعات عنوان کرده‌اند، قسمت عمده بودجه کتابخانه به خرید این منابع تخصصی یابد تا با تجهیز هر چه بیشتر کتابخانه به رفع نیازهای اطلاعاتی اساتید پرداخته شود.

از آنجایی که اکثر جامعه مورد بررسی کتابخانه را به عنوان مهمترین مجرای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود معرفی نموده‌اند و از طرفی به دلیل عدم توانایی کتابخانه‌ها در فراهم‌آوری تمامی منابع مورد نیاز، پیشنهاد می‌گردد که کتابخانه‌ها برای رفع نیازهای مراجعه کنندگان به تبادل اطلاعات و اشتراک منابع با سایر کتابخانه‌ها بپردازند. ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی در کتابخانه برای بازیابی در اختیار گذاری منابع موجود در اینترنت و اطلاع‌رسانی به مراجعه کنندگان.

منابع

حکیمی، هوشنگ. (۱۳۶۷). "مطالعه رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراکز تحقیقاتی منابع طبیعی کشور". پایان

نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.

داورپناه، محمدرضا. (۱۳۸۲). "جستجوی اطلاعات علمی و پژوهشی در منابع چاپی و الکترونیکی". تهران: چاپار، دبیزش.

سلیمی، پروانه. (۱۳۸۰). "بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی کارکنان متخصص راه آهن جمهوری اسلامی ایران در کتابخانه‌های وابسته به راه آهن و مراکز اطلاع‌رسانی وابسته به آن". پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

قیاسی، میترا. (۱۳۷۴). "بررسی نیاز اعضای هیأت علمی به منابع اطلاعاتی در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی". پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی.

معصومی، فرناز. (۱۳۷۱). "بررسی نیازهای اطلاعاتی متخصصان علوم دارویی و ارائه الگویی مناسب". پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

ملکی، الهه. (۱۳۸۴). "فرایند اطلاع‌جویی و کاوش پیاپی: تعامل (کاوش پیاپی غیر مستقیم)". مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، دوره ۵، شماره ۱.

نورمحمدی، حمزه علی. (۱۳۸۰). "بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد در کسب اطلاعات". مجله دانشور، سال نهم، شماره ۳۶، ص ۱۴۹-۱۵۳.

نویدی، فاطمه. (۱۳۸۶). "اطلاع‌یابی و بررسی رفتار اطلاع‌یابی در محیط‌های جدید جستجو". مجله الکترونیکی ارتباط علمی، دوره ۷، شماره ۲.

کتاب، شماره ۶۹، ص ۲۴۳-۲۶۸.

Brown, mathematicians and Physicists. University of Oklahoma(1999). " Journal of the American Society for information science and technology". V.50, Issue9: 929-943.

Curitis, KL; Weller, AC; Hurd, JM.(1997)." Information seeking behavior of health science faculty: the impact of new information technologies" Bulletin of medical Library association, 85(4): 40-410.

Francis, H. (2005). "The information seeking behavior of social science faculty the university of the West

ویلسون، تی.دی(۱۳۸۶). "الگوهای برای پژوهش در رفتار اطلاعاتی". ترجمه مریم اسدی، مریم شکفته، فصلنامه

Indies". Journal of Academic Librarianship, 31(1): 67-72.

Reneker, Marine.H.(1993)." A Qualitative Study of information on Seeking among members of an academic community". Methodological Issues and Problems linary Quarterly, 63(4): 487-507.

Sterasser, TC.(1978)." The information needs of practicing Physicians in north eastern New York state" Bulletin of medical Library Association, 66(2): 200-209.